

Asia: VN/20873/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Nyyti ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamisesta. Nyyti ry kiittää myös siitä, että avustuskriteerejä muutetaan asetuksella ja samalla korjataan ministeri Rydmanin asettamia STEA:n 15.6.2026 julkaisemia kriteerejä. Etenkin kriteeri, jolla rajataan sellainen toiminta avustuksen ulkopuolelle, joka kohdistuu pääasiassa yhteen tiettyyn ei- terveydellisperusteiseen tausta- tai identiteettiryhmään, on syrjivä ja on ihmis- ja perusoikeuksia noudattavan ja vahvistavan hyvinvointi- ja sivistysvaltion vastainen.

Nyyti ry haluaa kuitenkin huomauttaa lausuntoajasta, joka on normaalia kuutta (6) viikkoa reilusti lyhyempi ja ajoittuu kesälomakuukauteen. Asetusluonnoksen valmistelussa ei myöskään ole kuultu järjestöjä. Perustelumuiotiossa todetaan lyhyemmän lausuntoajan olevan riittävä, sillä muutokset kohdistuvat vain yhteen pykälään. Järjestön näkökulmasta muutos ei ole vähäinen, sillä kyse on kriteereistä, joilla avustusharkintaa toteutetaan. Viimeiset kaksi vuotta ovat olleet järjestöille todella kuormittavia kaikessa epäselvässä avustusleikkaustilanteessa. Järjestöjä on roikotettu löyhässä hirressä ja pidetty jatkuvasti varuillaan, kun lähes jokaisessa kehys- ja budjettiriihessä pöydällä on ollut lisäleikkauksia. Piste i:n päälle on ollut viimeisin poliittinen valtapeli avustuskriteereiden ympärillä. Näin merkittäviä asioita ei pidä valmistella liian kiireellä ja puolihuolimattomasta vaan riittävän ajan kanssa ja yhteistoiminnassa järjestöjen kanssa. Siksi vuoden 2027 avustusleikkauksia pitää kohtuullistaa ja vähintään perua kehysriihen linjaama lisäleikkaus 50 miljoonaa euroa.

Nyyti ry pitää tärkeänä, että valtionavustusten myöntämisen perusteet ovat läpinäkyviä, ennakoitavia ja hakijoiden kannalta ymmärrettäviä. Avustusten määrän vähentyessä on perusteltua tarkastella myös sitä, millä tavoin myöntämisharkintaa ohjataan ja miten niukentuvia resursseja kohdennetaan vaikuttavasti. Tältä osin pidämme myönteisenä tavoitetta lisätä avoimuutta ja selkeyttä harkinnassa huomioon otettavia seikkoja.

1 KUVAAUS NYTYI RY:STÄ

Nyyti ry on vuonna 1984 perustettu valtakunnallinen ja yleishyödyllinen yhdistys, jonka toiminnan tarkoituksena on opiskelijoiden mielenterveyden ja opiskelukyvyn edistäminen ja tukeminen. Tehtäväänsä Nyyti ry toteuttaa tarjoamalla opiskelijoille maksutonta yksilökohtaista tukea ammattilaisten ja vapaaehtoisten toimesta sekä ohjattuja vertaistuellisia ryhmiä. Nyyti ry:n toiminta kohdentuu erityisesti opiskelijoihin, joilla on mm. psyykkistä kuormittuneisuutta ja mielenterveyden haasteita, yksinäisyyttä ja vähemmistöstressin kokemuksia. Korkeakouluopiskelijoiden psyykinen kuormittuneisuus on yleistä ja lievä mielenterveysoireilu on lisääntynyt.

Lisäksi Nyyti ry lisää opiskelijoiden ja heidän parissaan toimivien ammattilaisten mielenterveystietoisuutta ja taitoja vahvistaa mielenterveyden voimavaroja tuottamalla ja ylläpitämällä itseapu- ja opasmateriaalia verkkosivuillaan sekä viestinnällä. Nyyti ry pyrkii myös vaikuttamaan yhteiskunnassa siihen, että toimintaympäristö ja päätöksenteko tukisi opiskelijoiden mielenterveyttä.

Vuonna 2025 Nyyti ry:n opiskelijoille tarkoitettussa toiminnassa kertyi lähes 10000 kohtaamista. Tulokset ovat erinomaiset mm. positiivisen mielenterveyden mittarilla ja UCLA-yksinäisyyskyselyllä mitattuna. STEA:n palaute kohdennetun yleisavustuksen toiminnasta vuonna 2025 oli paras mahdollinen eli erittäin hyvä.

2 KONKREETTINEN, KOHTAAVA ASIAKASTYÖ (3§: 2 MOMENTIN 1 KOHTA) - määritelmä on liian kapea

Nyyti ry pitää myönteisenä sitä, että avustuksen myöntämistä puoltavissa tekijöissä korostuvat eriarvoisuuden vähentäminen, osallisuuden lisääminen, ihmisten voimavarojen vahvistaminen sekä toiminnan tavoittavuus ja osallistumisen avoimuus. Nämä ovat keskeisiä tavoitteita myös opiskelijoiden mielenterveyttä edistävässä työssä. Opiskelijoiden hyvinvoinnin ja mielenterveyden vahvistaminen perustuu usein yhteisöllisyyden lisäämiseen, osallisuuden kokemusten vahvistamiseen sekä varhaiseen ja ennaltaehkäisevään tukeen.

Nyyti ry pitää kuitenkin tarpeellisena kiinnittää huomiota asetusluonnoksessa käytettyyn ilmaisuun "konkreettinen, kohtaava asiakastyö". Järjestöjen tekemä mielenterveyttä edistävä työ ei useinkaan perustu asiakassuhteisiin samalla tavoin kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa. Järjestöjen vaikutukset syntyvät usein vertaistoiminnan, yhteisöllisen toiminnan, vapaaehtoistoiminnan, ryhmätoiminnan, kokemusasiantuntijuuden sekä kansalaistoiminnan kautta. Näissä toiminnan ytimessä ovat osallisuus, yhteisöllisyys ja ihmisten oma aktiivinen toimijuus pikemminkin kuin asiakkuus.

Nyyti ry katsoo, että arviointiperusteissa tulisi tunnistaa nykyistä laajemmin kohtaava, osallistava ja yhteisöllinen järjestötoiminta. Muutoin on olemassa riski, että avustusten arviointi alkaa painottua palveluluonteiseen toimintaan sellaisen kansalaistoiminnan kustannuksella, jonka vaikutukset syntyvät yhteisöjen vahvistamisesta ja ongelmien ennaltaehkäisystä. Opiskelijoiden mielenterveyden näkökulmasta tällainen toiminta on usein erityisen vaikuttavaa.

Lisäksi Nyyti ry pitää tärkeänä, ettei konkreettisen asiakastyön painottaminen johda siihen, että järjestöjen vaikuttamis- ja kehittämistyö sekä viestintä jää avustusarviointissa vähäisemmälle huomiolle. Järjestöjen vahvuus on ollut nimenomaan ketteryudessa reagoida muuttuneisiin tarpeisiin ja uusien toimintatapojen innovoinnissa. Tämän järjestöt osaavat ja sitä on syytä vaalia.

On myös huolehdittava siitä, ettei toimintamuotoja aseteta keskenään liikaa hierarkkiseen asemaan tavalla, joka suosii vain tietynlaista, välitöntä kohtaamista korostavaa toimintaa: se voi vaikuttaa negatiivisesti järjestöjen mahdollisuuksiin vastata muuttuneisiin tarpeisiin toimintaympäristössä, esim. avun hakemisen tavat, digitaalisiin palveluympäristöt ja ehkäisevän työn toteuttaminen.

Mielenterveysongelmien ehkäiseminen edellyttää yksilöiden tukemisen lisäksi myös opiskeluympäristöjen, yhteisöjen ja yhteiskunnallisten rakenteiden kehittämistä. Opiskelijoiden mielenterveyttä edistävä työ rakentuu sekä kohtaavista toimintamuodoista että rakenteellisesta vaikuttamistyöstä, jotka täydentävät toisiaan.

On tärkeää huomata, että eriarvoisuus syntyy nimenomaisesti eriarvoistavista yhteiskunnallisista rakenteista. Eriarvoisuuden vähentäminen ei yksinkertaisesti ole mahdollista ilman kohderyhmän kokemusten kuulemistä, kokoamista, ja saatujen tietojen viemistä tiedoksi päättäjille, kohderyhmiä kohtaaville ammattilaisille ja valtaapitäville paikallisille, alueellisille ja valtakunnallisille toimijoille. Lähtökohtaisesti ajatus siitä, että eriarvoisuutta vähennetään vain kohtaamalla ihmisiä ja mahdollistamalla heidän keskinäistä kohtaamista, on absurdi.

On myös huomattava, ettei asiakastyö - joka työntekijöiden tai vapaaehtoisten toteuttamana - synny tyhjiössä vaan se edellyttää rakenteita eli hallintoa. Tarvitaan johtamista, organisointia, koordinoitua henkilöstöhallintoa ja työnantajavelvoitteista huolehtimista, työvälineitä, kirjanpitoa, ohjelmistoja, vakuutuksia, viestintää ja markkinointia jne. Tämä kaikki myös maksaa. Vakaat, hyvin organisoidut ja työntekijöistään näin huolta pitävät järjestöt ovat selkänokkia, johon asiantuntijat työssään tukeutuvat ja jotka valavat vaikuttavan asiakastyön pohjan antamalla asiantuntijoille tilan keskittyä laadukkaaseen kohtaamiseen. Jos kriteeristö tai sen soveltamiskäytäntö ei ymmärrä hallinnon tarpeellisuutta, se heikentää myös kohtaavan työn toteuttamisen edellytyksiä ja vaarantaa sen turvallisuutta, laadukkuutta ja tuloksellisuutta.

Nyyti ry esittää kriteerin uudelleen muotoilua seuraavasti:

avustettavaksi haetussa toiminnassa painottuu konkreettinen kohtaava, osallistava ja yhteisöllisyyttä vahvistava työ sekä eriarvoisuutta vähentävä, osallisuutta lisäävä ja ihmisten voimavaroja vahvistava toiminta.

3. SOPEUTTAMINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIIN (3§: 2 momentin 2 kohta)

Toimintaympäristön muutoksiin sopeutumisen vaatimus on perusteltu, mutta sen on oltava realistinen ja suhteellinen: kokonaisharkinnan ja muiden kriteerien soveltamisessa on turvattava järjestökentän toiminnan monimuotoisuus.

Nyyti ry pitää perusteltuna, että avustettavan toiminnan tulee vastata toimintaympäristön muutoksiin. Järjestöjen on kyettävä tunnistamaan muuttuvia tarpeita ja kehittämään toimintaansa niiden mukaisesti.

Samalla on tärkeää, ettei tästä muodostu kohtuutonta tai epämääräistä lisävaatimusta, jossa hakijalta edellytetään jatkuvasti yhä laajempaa analyysia toimintaympäristöstään ilman suhteellisuutta toiminnan kokoon, resursseihin ja luonteeseen. Kaikilla järjestöillä ei ole samanlaista kapasiteettia tuottaa laajoja selvityksiä, eikä arvioinnissa tule suosia toimijoita, joilla on eniten hallinnollisia resursseja.

Kriteerin soveltamisessa tulee painottaa sitä, että hakija kykenee perustelemaan toiminnan tarpeen ja kuvaamaan olennaiset muutokset kohderyhmän tilanteessa tai palvelujärjestelmässä. Sen sijaan asetuksen ei tule käytännössä ohjata siihen, että hakemusten arvioinnissa hallinnollinen analyysikyky alkaa painaa enemmän kuin toiminnan sisältö ja vaikuttavuus.

4. PÄÄLLEKKÄISYYS/RINNAKKAISUUS (3§: 2 momentin 3 kohta)

Nyyti ry pitää myös tärkeänä, että toiminnan mahdollista rinnakkaisuutta tai päällekkäisyyttä arvioitaessa tunnistetaan järjestökentän monimuotoisuus. Samankaltaisia tavoitteita edistävät toimijat eivät välttämättä tee päällekkäistä työtä, vaan voivat tavoittaa erilaisia kohderyhmiä tai tarjota erilaisia, toisiaan täydentäviä toimintamuotoja. Tämä näkökulma on erityisen tärkeä mielenterveyden edistämisessä, jossa vaikutuksia syntyy usein useiden toimijoiden yhteistyöstä ja erilaisista matalan kynnyksen tukimuodoista.

Nykytilanne on jo se, että useimmiten samankaltaisia tavoitteita edistävät toimijat tekevät jo yhteistyötä ja pyrkivät itsekin toimintaa kohdentamalla tuottamaan toisiaan täydentävää toimintaa.

Perustelumuistiossa mainittiin myös "Hakemuksessa on kuvattava, miten suunniteltu toiminta suhteutuu alueella jo toteutettavaan toimintaan eri sektoreilla sekä onko kyse täydentävästä vai päällekkäisestä toiminnasta." Toimintaympäristön ja mahdollisten kilpailevien/päällekkäisten toimintojen tarkasteleminen erit. valtakunnallisessa toiminnassa verrattuna paikallisiin/maakunnallisiin toimijoihin on haasteellista, sillä HVA:iden ja paikallisyhdistysten palvelutarjonta/toiminta vaihtelee kovin paljon.

5. TOIMINNAN AVOIMUUS JA TAVOITTAVUUS (3§: 2 momentin kohta 4)

Moni sosiaali- ja terveysalan järjestö toimii perustellusti rajatun kohderyhmän hyväksi. Kuten Nyyti ry:nkin toimintaa kohdistuu ensisijaisesti opiskelijoiden mielenterveyden tukemiseen, vaikka toiminta on avointa myös muille etenkin nuorille aikuisille.

Rajattu kohderyhmä ei saa muodostua avustuksen myöntämistä heikentäväksi seikaksi, jos rajaus perustuu toiminnan tarkoitukseen ja rahoituslain mukaiseen sosiaalisen hyvinvoinnin tai terveyden edistämiseen. Osallistumisen avoimuus ei voi tarkoittaa sitä, että kaiken avustettavan toiminnan tulisi olla samalla tavalla kaikille avointa. Olennaista on, että toiminta on kohderyhmälle tosiasiallisesti saavutettavaa eikä osallistumiselle aseteta perusteettomia esteitä.

6. KULUJEN KOHTUULLISUUS (3§: 2 momentin 5 kohta)

Kulujen kohtuullisuus on perusteltu kriteeri, mutta arvioinnin tulee olla läpinäkyvää ja ennakoitavaa.

Nyyti ry pitää selvänä, että avustettavan toiminnan kulujen tulee olla kohtuullisia ja perusteltuja suhteessa toiminnan tavoitteisiin. Julkisen rahoituksen käyttö edellyttää vastuullisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Kulujen kohtuullisuutta koskeva kriteeri edellyttää kuitenkin rinnalleen riittävän selkeää ja ennakoitavaa soveltamiskäytäntöä. Muussa tapauksessa vaarana on, että arvioinnista tulee hakijoille vaikeasti ennakoitavaa ja että erilaisten toimintamallien kustannusrakenteita vertaillaan keskenään ilman riittävää ymmärrystä toiminnan luonteesta. Esimerkiksi digitaalisissa palveluissa, ehkäisevässä työssä, kehittämistoiminnassa tai asiantuntijatyössä kustannusrakenne voi poiketa olennaisesti perinteisestä kasvokkaisesta toiminnasta, vaikka toiminta olisi vaikuttavaa ja tarpeellista.

Nyyti ry pitää tärkeänä, että kulujen kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa toiminnan tavoitteisiin, kohderyhmään, toteutustapaan ja vaikutuksiin eikä irrallisena teknisenä mittarina.

7. KOKONAISHARKINTA

Nyyti ry pitää tärkeänä, että asetuksen soveltamisessa tunnistetaan ennaltaehkäisevän mielenterveystyön, yhteisöllisyyden vahvistamisen sekä osallistavan kansalaistoiminnan merkitys osana sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Avustuskriteerien tulisi tukea monipuolisesti järjestöjen kykyä vahvistaa hyvinvointia, ehkäistä ongelmien syntymistä sekä lisätä osallisuutta eri väestöryhmissä.

Myönteistä on, että tässä luonnoksessa ei ole identiteettiperusteisuus-kriteeriä.

Kokonaisharkinnassa oli maininta, että aiempi avustuspäätös ei tarkoita uutta myönteistä avustuspäätöstä. Mikä on sinällään ymmärrettävää. Kuitenkin päätettäiset avustuspäätökset ovat jo tähän mennessä tehneet järjestökentän toiminnasta epävarmaa, ja paikoin aiheuttaneet myös tilanteita, jossa kohderyhmälle ei loppuvuodesta uskalleta luvata ensi vuodelle toimintaa, ennen kuin rahoituspäätös on tullut. Tulisi siis myös panostaa toimintojen pitkäjänteisyyden mahdollistamiseen.

Opiskelijoiden mielenterveyden haasteisiin vastaaminen edellyttää nykyistä vahvempaa panostusta ennaltaehkäisyyn, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen. Siksi avustuskriteereiden tulee tunnistaa täysimääräisesti myös sellainen järjestötoiminta, jonka vaikutukset syntyvät yhteisöissä ja ihmisten välisissä yhteyksissä eivätkä ainoastaan asiakassuhteissa. Tämä on keskeistä sekä opiskelijoiden hyvinvoinnin että koko yhteiskunnan kestävyys näkökulmasta.

Ehdotamme myös, että avustusehdotus tulee käsitellä valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa, sillä STEA-avustuksissa on kyse yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti merkittävästä kokonaisuudesta, jonka kohdentamisen vaikutukset ovat laajat.

Savolainen Minna
Nyyti ry